

ĐIỂM TỰA CỦA BỘ MÔN

■ PHẠM VÕ THANH HÀ

Ông là một trong "tứ trụ" ("Lâm, Lê, Tấn, Vương", gồm Đinh Xuân Lâm, Phan Huy Lê, Hà Văn Tấn và Trần Quốc Vương) của sử học Việt Nam đương đại. Ông là hiện thân tiêu biểu cho hình ảnh người trí thức chân chính của thời đại. GS. Đinh Xuân Lâm - là điểm tựa về học thuật và tinh thần cho cả một bộ môn, một mã ngành đào tạo (Lịch sử Việt Nam cận - hiện đại).

GS. Đinh Xuân Lâm sinh ngày 04/02/1925 trong một gia đình tiểu quan lại, quê gốc ở Sơn Tân - Hương Sơn - Hà Tĩnh. Dài dặt miền Trung cần cỗi - mến yêu, "cổ đại cũng mọc thành chữ nghĩa" ấy, đã hun đúc nên một Đinh Xuân Lâm thanh thản và đức độ, giản dị mà lão thực. Phải vậy chăng, cho đến hôm nay, khi đã bước gần 1 thế kỉ với bao thăng trầm biến thiên, đầu bể nhân sinh...

Tên và bút danh chính của ông là Đinh Xuân Lâm; nhưng đôi lúc ông còn kí tên Lâm Xuân Đình, Đình Hương Sơn... Tên trước, nói lái cho vui; tên sau hữu tình hữu ý - cái tên quê hương, mang sắc màu chung thủy, đi suốt một đời người.

Ông chính là đại diện cho hình ảnh người trí thức chân chính của thời đại: là một tú tài Tây văn chương danh giá trước Cách mạng tháng Tám (cùng thế hệ với PGS. Phan Ngọc, PGS. Từ Chi...), ông trở thành thầy giáo miền quê nghèo xứ Thanh. Hòa bình lập lại, ông ra Hà Nội học đặc cách năm thứ hai về Sử - Địa - chiếm bằng tam khôi, trợ lý tập sự, rồi giáo sư đại học. Không thể không nhắc đến ở đây công lao to lớn của GS. Trần Văn Giàu - với tài năng, tâm huyết và tính cách quyết liệt, đã đào tạo nên lớp sử gia một đi không biết bao giờ mới trở lại. Cùng thế hệ với ông, còn nhiều nữa những Nguyễn Văn Kiệm, Nguyễn Phan Quang, Trương Hữu Quýnh; sau đó một năm có Hoàng Văn Lân, Hà Văn Tấn, Đặng Huy Vận... Song điều đặc biệt là, với Đinh tiên sinh, hết thảy các công việc ông đảm nhiệm, đều được bồi đắp bởi hai dòng chảy lớn: Sử học và Văn chương.

Nói thật công bằng và sòng phẳng, việc Đinh Xuân Lâm lựa chọn, gắn bó với ngành Sử, là quyết định... bất đắc dĩ. Điều gì đã "biến" một học trò yêu Văn, trở thành giáo sư ngành Sử - đúng đầu "tứ trụ" một thời? Điều gì đã khiến Hà Tĩnh - một tỉnh văn hiến mà nghèo khó của miền Trung, sinh ra một Đinh Xuân Lâm hiền lành, ít màng danh lợi và mảnh đất chỉ bát ngàn "đôi sim không đủ quả nuôi người" lại giàu có về khoa học xã hội - nhân văn? Nếu như trả lời cho câu hỏi đầu thật đơn giản: Đinh Xuân Lâm đi "trật đường ray" nhưng giàu nội lực, bản lĩnh, niềm tin; thì câu hỏi sau vẫn còn là bí ẩn... Hình như, lịch sử xưa nay không thiếu những "câu hỏi chưa lời đáp".

Ông có vẻ "vô vi" mà chí tinh; ưa tìm chân lý, đi đến "ngọn nguồn lạch sông", nhưng cũng hiểu ý nghĩa từ "tri chi". Ông là điểm tựa về học thuật và tinh thần cho cả một bộ môn, một mã ngành đào tạo (Lịch sử Việt Nam cận - hiện đại). Còn lâu, lâu nữa mới có người kế thừa xứng đáng - đầu chúc vụ chủ nhiệm sau ông, đã nhiều người nắm giữ. Và một sự thật hiển nhiên, tiếp nối các thế

Vợ chồng GS. Trần Văn Giàu và các học trò Trần Quốc Vương, Đinh Xuân Lâm, Hà Văn Tấn, Phan

hệ bậc thầy tiên bối: Đào Duy Anh, Trần Văn Giàu, Trần Đức Thảo... GS. Đinh Xuân Lâm xứng đáng được tôn vinh, xứng đáng ngồi chiếu trên trong làng sử - nghề giáo với hơn 50 năm miệt mài nơi bục giảng. Hàng mấy chục đầu sách (đủ cả giáo khoa, từ điển, chuyên môn), nửa nghìn bài tạp chí - kỉ yếu... cho thấy một khả năng làm việc thật phi thường. Rất nhiều trong số đó là giá đỡ, "xương sống" cho các cuộc hội thảo, gỡ "thế bí" và định hướng giúp nhà tổ chức đánh giá đúng nhân vật, sự kiện. Ông là sử gia hiếm hoi hội tụ đủ bút sắc, tâm trong, mắt sáng. Và kỳ lạ thay, người ta chưa từng thấy GS. Đinh Xuân Lâm - dẫu chỉ một lần - cao thanh đại ngôn hay vu đàm khoát luận. Về bề ngoài giản dị, lão thực của ông đã khiến một vị giáo sư nhâm lẫn khi khẳng định: "Anh Lâm thuộc mẫu người lão già an chi". Không! Chẳng qua ông luôn biết nhường nhịn, hiền lành - nhiều vấn đề nhạy cảm thì vờ như không biết, lảng sang chuyện khác cho yên, cho ấm êm ngành Sử - lâu nay vốn đã nhiều

sóng gió. Với ông, tranh luận, "đấu đá" để làm gì khi cuộc sống còn nhiều việc khác quan trọng hơn. Ấy thế nhưng, trước "pháp trường trắng" là trang giấy, GS. Đinh Xuân Lâm luôn bộc lộ quan điểm, chủ kiến - không nói dựa, nói theo - với chứng cứ xác thực và những câu văn như "không còn nghi ngờ gì nữa". Điều chắc chắn, sự nghiệp của GS. Đinh Xuân Lâm mang ý nghĩa một tấm gương phản chiếu khá đầy đủ, trung thực khuôn mặt làng sử nước nhà hơn nửa thế kỉ qua.

Ở tuổi ngoài 90, ngọn lửa lòng trong ông chưa hề tắt. Và một ngày kia, nhiều thế hệ học trò lại được chứng kiến người chèo đò "bể lái" ghé bờ Văn. Không chỉ là gia tài thi ca Nguyễn Xuân Ôn, Nguyễn Quang Bích của một thời nhen ngào nước mắt, lấy súng ca nông chấm câu cho những vần thơ yêu nước..., ông dính chính về hồn thơ đẹp Hồ Dzếnh, tìm đến văn Phùng Quán, thưởng thức "thi xã bên bờ sông Hương", kể lại chuyện Tản Đà ăn Tết... Thật bất ngờ mà tự nhiên, hợp lý. Nó

là tình cảm, là niềm đam mê của "cậu Tú" ngày nào, giờ được nối lại, sống động, chất chứa. Nó cũng giải thích tại sao mái đầu ông bạc sớm từ giữa thế kỉ XX, nhưng tâm hồn kia thì hãy còn thanh xuân, trẻ mãi. Và nói cho "hết nhẽ", chất văn ấy còn là một phần bản sắc của sử bút Đinh Xuân Lâm - gầy gò nhưng trong sáng; nhẹ nhàng, tinh tế mà khúc chiết. Ông đem cả tinh thần của một nhà giáo, một sử gia giàu xúc cảm vào từng trang viết.

Từ một thầy giáo nghèo xứ Thanh của hơn 60 năm trước, GS. Đinh Xuân Lâm từng bước chiếm lĩnh đỉnh cao khoa học nước nhà. Không phải đến thời đại toàn cầu hoá bây giờ, tên tuổi ông mới từng bước vượt ra khỏi biên giới học thuật quốc gia, không còn xa lạ với học giả quốc tế. Phải, cứ đi tới tận cùng cá nhân sẽ gặp cộng đồng; đi vào tận cùng sử học Việt Nam sẽ gặp sử học thế giới. Và thiết tưởng với một đời người, thế cũng... đủ!

GS. Đinh Xuân Lâm